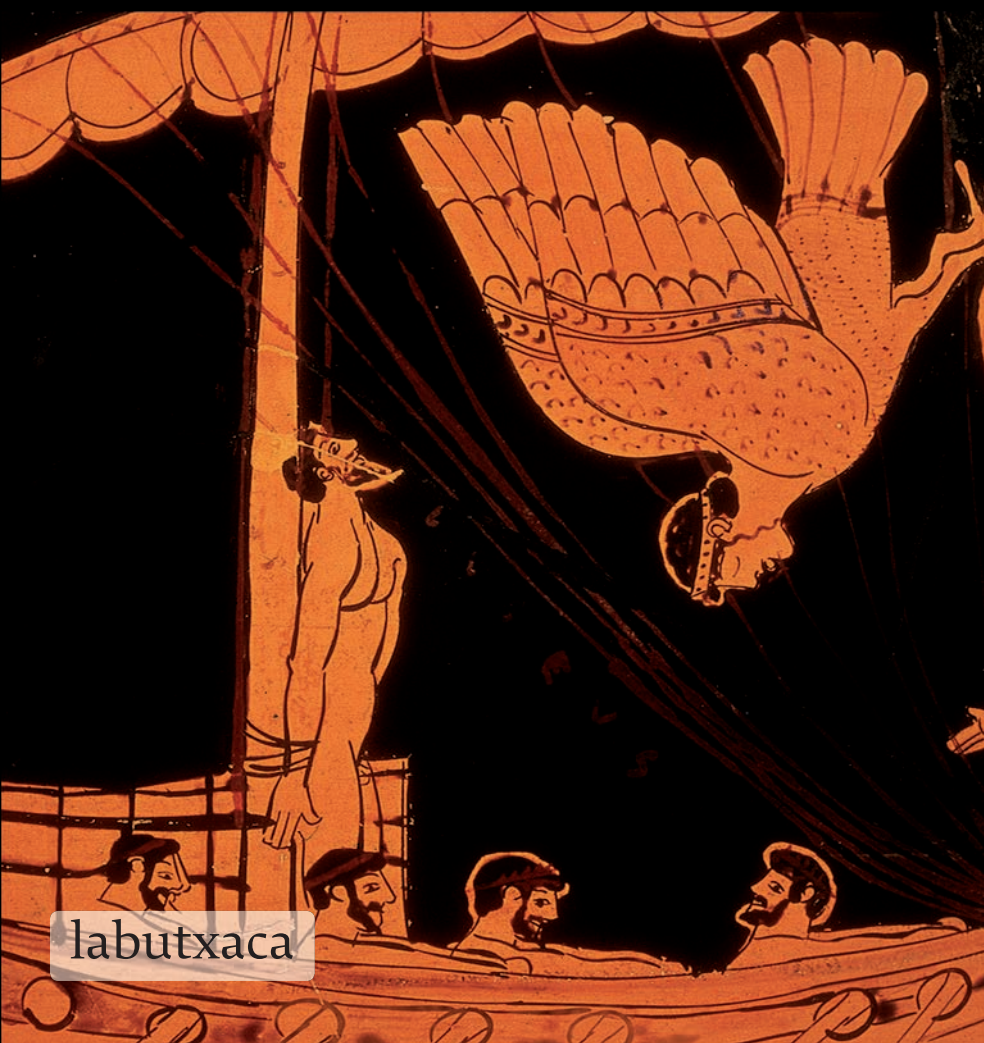

Homer

Odissea

Traducció de Joan F. Mira

labutxaca

Homer

Odissea

Versió de Joan F. Mira

Introducció de Jordi Cornudella

Proa

Barcelona

La primera edició en català d'aquesta versió es va publicar
a Proa l'any 2011

Primera edició en aquest segell: maig del 2016
© de la traducció: Joan Francesc Mira, 2011
© de les introduccions: els autors respectius, 2011
© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
labutxaca

Fotocomposició: Víctor Igual

Impressió: QP Print

DIPÒSIT LEGAL: B. 2.423-2016

ISBN: 978-84-9930-989-7

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de
l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa
a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro
(Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org)
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

SUMARI

Homer i l' <i>Odissea</i> , per Jordi Cornudella	IX
Llegir Homer, per Joan F. Mira	XXV

ODISSEA

Cant I	3
Cant II	19
Cant III	35
Cant IV	53
Cant V	81
Cant VI	99
Cant VII	113
Cant VIII	127
Cant IX	147
Cant X	167
Cant XI	187
Cant XII	209
Cant XIII	227
Cant XIV	243
Cant XV	263
Cant XVI	283
Cant XVII	301
Cant XVIII	323
Cant XIX	339
Cant XX	361
Cant XXI	375
Cant XXII	391
Cant XXIII	409
Cant XXIV	423

CANT I

Aquesta és la història extraordinària d'un home extraordinari, l'heroi de moltes cares i molts recursos, el guerrer i navegant que va fer mil viatges reals o fabulosos, mentre l'esposa fidel i el fill poc més que adolescent l'esperaven a casa sense saber si era viu o era mort. És la història d'un petit regne enmig de la mar, d'una dinastia que pogué quedar trencada, d'una família i d'un casal que pogueren quedar destruïts per la supèrbia i els excessos dels pretendents de Penèlope. És una història humaníssima (qui sap si és sobretot una novel·la d'amor i d'aventures), però el seu curs i el seu desenllaç depenen sobretot dels déus, tal com ha de quedar clar des dels inicis, des del primer cant o capítol. Només ells, allà dalt de l'Olimp, coneixen i filen el destí dels humans i saben qui mereixerà, al final, càstig o recompensa. Ells són els garants de l'ordre —polític i moral—, però també poden ser divinitats capritxoses, guiades per odís i amors imprevisibles. Sense la intervenció constant dels déus, i d'Atena sobretot, protectora d'Ulisses, aquesta història d'homes i dones no seria la que és, ni tan sols seria comprensible, a les orelles dels oients originals. Per això ha de ser també una divinitat qui la inspira o la dicta a l'autor-recitador: la Musa, filla de Zeus i de Mnemnòsine (la Memòria), que ací és invocada com a expressió de pietat i de reconeixement, no com una simple fórmula ritual. La narració, doncs, comença al palau de Zeus, a l'Olimp, quan Atena intervé per posar fi al vagareig del seu protegit, perdut des de fa anys en una illa desconeguda i remota. I a continuació, magistralment, l'acció es trasllada al casal d'Ulisses, on la situació ha arribat a uns límits insuportables. En qualsevol cas, tal com recorda Atena, facen el homes els que facen «és dels genolls dels grans déus, d'on depenen les coses».

Parla'm, oh Musa, d'aquell de mil cares, que féu mil viatges
quan arrasà el castell i la vila sagrada de Troia.

Moltes ciutats visità, conegué el pensament de molts homes,
però també va patir per la mar, dins del pit, moltes penes,

5 sempre lluitant per salvar els companys, pel retorn i la vida.
Ell s'hi esforçà, i tanmateix li va ser impossible salvar-los:
tots es van perdre per massa insensats, ells mateixos, els bojós,
perquè es menjaren les vaques del Sol, el Fill de l'Altura,
que pel seu crim els privà de tornar algun dia a la pàtria.

10 Filla de Zeus, deessa, comença d'on vulgues, i parla'ns.

Tota la resta, llavors, els que van defugir la mort aspra,
eren ja a casa, després d'escapar de la mar i la guerra;
i només ell, sospirant pel retorn, i també per la dona,
era en poder d'una nimfa reial, la divina Calipso,

15 dins d'una cova profunda, i la nimfa volia casar-s'hi.

Quan, amb el pas de la roda dels anys, arribava ja l'hora
—ben establerta i filada pels déus— de tornar-se'n a l'illa
d'Ítaca, a casa, no es va lliurar ni aleshores de proves,

ni entre els amics i els parents. Mentrestant, tots els déus ja sentien
20 pena per ell, però no Posidó: va mantindre la ràbia
contra Ulisses el gran fins que aquest va arribar a sa terra.

Ell, Posidó, es trobava molt lluny, visitant els etiòps¹
(són habitants remotíssims, aquests, i en regions separades:
uns on el sol va a dormir i uns altres on torna a aixecar-se),

25 per acceptar una gran hecatombe d'anyells i de toros.

1. Els «etiòps», és a dir els de pell fosca o torrada, habiten les regions de l'extrem meridional de la terra coneguda.

Seia, doncs, allà lluny i gaudint del convit, mentre els altres déus eren tots reunits a les sales de Zeus, amb l'Olímpic. Va començar a parlar el gran pare dels déus i dels homes, i li vingué al pensament la memòria d'Egist, tan il·lustre, 30 mort per Orestes, el fill celebrat i famós d'Agamèmnon.² I recordant-se'n, parlà als immortals amb aquestes paraules: «Ai, els mortals ens culpen, als déus, de tantíssimes coses! Diuen que som el motiu dels seus mals, mentre són ells mateixos, per insensats i per boigs, els qui es busquen dolors sense mida. 35 Tal com Egist que, també sense mida, es casà amb la legítima dona del gran fill d'Atreu, i al marit el matà quan tornava, tot i saber que es guanyava la pròpia mort aspra: li havíem dit —enviant l'Argifontes³ que tot ho pot veure, el déu Hermes— que ni podia matar el marit, ni pretendre'n l'esposa, 40 ja que l'Atrida tindria la pròpia venjança en Orestes, quan, ja crescut en edat, desitjara tornar a la pàtria. Hermes li ho va advertir, però Egist no es deixava convèncer, no va fer cas del consell, i ha pagat els seus crims tots alhora». Li respongué aleshores Atena, deessa d'ulls grisos: 45 «Pare de tots, el més alt i potent dels senyors, fill de Cronos, amb una mort massa ben merescuda, aquell ja va caure: caiga com ell qualsevol que cometa els mateixos delictes! Jo tinc el cor destrossat per Ulisses, el ple de coratge, el dissortat, tant de temps lluny dels seus, i patint tan grans penes 50 en una illa, melic de la mar, allà enmig de les aigües, illa coberta de boscos, on té el seu casal una dea, filla d'Atlant el terrible, el que sap i coneix els abismes fondos de totes les mars, i sosté unes robustes columnes, les que mantenen el cel allà dalt, separat de la terra. 55 És una filla d'aquest qui reté l'infeliç, que no deixa

2. El final d'Agamèmnon, amb la traïció de la seua esposa Clitemnestra, representa el contrari de la tornada d'Ulisses a Ítaca, amb la lleialtat de Penèlope, tal com sabien perfectament els oients o lectors de l'*Odissea*.

3. «Argifontes» és un epítet d'Hermes, que va matar el monstre Argos, el de cent ulls.

mai de plorar, mentre ella amb dolçor i tendresa l'encisa
perquè s'oblidi ja d'Ítaca. Ulisses, per contra, sospira
per poder veure almenys elevar-se el fum de la seua
terra, i voldria morir-se: i això no et commou, déu olímpic,
60 dins del teu cor? Que no t'era agradable Ulisses, quan feia
sants sacrificis a prop de les naus dels argius, en l'extensa
terra de Troia? Per què el tractes ara amb tanta duresa?». Zeus,
l'amunteganúvols, va dir al seu torn en resposta:
«Quines paraules et fugen pel mur de les dents, filla meua!
65 Com me'n podria oblidar jo d'aquell gran Ulisses el noble,
que és el més llest dels mortals, qui oferia més víctimes santes
als immortals, els que ocupen el cel d'extensíssima amplada!
És Posidó, el que ocupa la terra, que encara està sempre
molt furiós pel ciclop, que perdé l'únic ull que tenia:
70 per Polifem, com un déu, el que té una grandíssima força,
molt més que tots els ciclops (ell nasqué de la nimfa Toosa,
filla de Forcis, que mana dins l'aigua salada i estèril,
que s'acoblà amb Posidó allà al fons de les coves profundes).
Des de llavors, Posidó, el que sacsa les terres, encara
75 sense matar Ulisses, l'empeny sempre lluny de la pàtria.
Vinga, per tant,ensem ara tots en la seua tornada,
i com hi haurà d'arribar. Posidó, que abandone la fúria:
no ha de fer res si pretén enfrontar-se, ell tot sol, pel seu compte
als immortals reunits i al que vulguen els déus tots alhora».

80 Li respongué aleshores Atena, deessa d'ulls grisos:
«Pare de tots, el més alt i potent dels senyors, fill de Cronos:
si de debò els immortals benaurats ara ja prefereixen
que el prudentíssim Ulisses el savi retorne a sa casa,
hem d'enviar l'Argifontes, Hermes el guia, que baixi
85 fins a Ogígia,⁴ l'illa, i que diga urgentment a la nimfa
de cabellera arrissada el nostre designi infal·lible,
que és el retorn d'Ulisses, el ple de coratge: que torne.
Jo aniré a Ítaca, a fi d'animar el seu fill una mica,

4. Illa petita no identificable, a l'extrem occidental del Mediterrani.

i d'inspirar-li també confiança i valor dins de l'ànim
90 per convocar a consell els aqueus d'abundant cabellera,
i que se'n vagen de casa aquells pretendents que degollen
tantes ovelles i bous amb les potes i banyes corbades.
L'enviaré a Esparta i a Pilos, de platges d'arena,
a preguntar pel retorn del seu pare, i si hi ha cap notícia;
95 i que s'hi guanye també bona fama i renom entre els homes».

Va dir això, i es lligà sota els peus unes belles sandàlies
d'or, immortals, que podien portar-la igualment sobre l'aigua
com, recorrent l'alenada dels vents, per la terra infinita.
Va prendre abans una llança de guerra amb la punta de bronze,
100 gran i pesant, robusta, amb la qual pot desfer les esquadres
de combatents, si la irriteren, amb tot el poder del seu pare.
D'un sol impuls va baixar de l'Olimp, saltant cims i carenes,
fins a la terra itaquea, davant de les portes d'Ulisses,
a l'entrador del pati. Portava la llança en la palma,
105 sota l'aspecte de Mentès, un hoste estranger, cap dels tafis.⁵
I s'hi trobà els pretendents orgullosos, que s'entretenien
amb algun joc de pedretes o daus, asseguts a la porta
sobre les pells de les vaques i bous que ells mateixos mataven.
Al seu voltant, els heralds i escuders, servicials i sol·licitos,
110 uns preparaven la mescla de l'aigua amb el vi a les crateres,
mentre, amb esponges poroses, uns altres torcaven les taules
i les paraven, i uns altres tallaven la carn abundosa.
Va ser Telèmac, d'aspecte diví, qui primer la va veure.
Seia a la vora d'aquells pretendents, amb el cor ple d'angoixa,
115 imaginant-se per dins que el seu noble pare venia
i els pretendents escapaven dispersos per tota la casa:
recuperava el seu lloc, i l'honor, i el govern de la hisenda.
Mentre ho pensava, assegut entre ells, hi va veure Atena,

5. Poble d'una illa al nord d'Ítaca. El nom de Mentès (com el de Mèntor, sota el qual també apareixerà Atena), pot fer referència tant a la memòria com a la força (*ménos*).

i va saltar cap al porxe corrents, indignat perquè un hoste
 120 ja feia temps que esperava a la porta. Quan ell va arribar-hi,
 li va agafar la mà dreta, va prendre la llança de bronze,
 i li parlà, dirigint-li paraules com fletxes que volen:
 «Hoste, salut! Benvingut a ma casa. Ara passa i descansa,
 menja una mica, i després ja diràs el que vols o el que busques».
 125 Dit això, la guiava, i Pallas Atena el seguia.
 Quan varen ser dins la casa, a les sales de sostres altíssims,
 ell va deixar-hi la llança que duia, contra una columna
 alta, en un guardallances polit, en el qual ja hi havia
 moltes més llances de guerra d'Ulisses, el d'ànima forta.
 130 La conduí a un setial molt bonic, decorat, que tenia
 un escambell per als peus, i una tela damunt, on va seure.
 Ell es quedà al seu costat, en una cadira pintada,
 lluny de la resta, no fóra que l'hoste, molest per l'escàndol,
 es disgustara sopant entre aquells pretendents orgullosos,
 135 i per poder preguntar pel seu pare absent de la pàtria.
 Una criada va dur, per rentar-se les mans, una gerra
 d'or i una bacina de plata, i els va vessar l'aigua.
 Va col·locar davant d'ells una taula polida; va vindre
 la majordoma honorable a portar-los el pa i a servir-los
 140 molts altres bons aliments, generosa d'allò que tenia.
 Un trinxant els servia les plates de carn escollida,
 molta i de moltes maneres; posava davant d'ells les copes
 d'or, i un herald acudia sovint a vessar-los beguda.
 Els pretendents orgullosos, llavors, van entrar i van seure,
 145 tots pel seu ordre, als seus llocs en setials i cadires.
 Uns heralds els vessaven l'aigua a les mans per rentar-se,
 unes esclaves servien el pa en cistelles ben plenes,
 i, per a beure, uns xicots coronaven de vi les crateres.
 Ells allargaren les mans a les menges així preparades.
 150 Quan apagaren per fi el desig de menjar i de beure,
 els pretendents van pensar a distraure's amb una altra cosa:
 música i dansa, que són el millor ornament d'una festa.
 Un herald li posà entre les mans la bellíssima

cítara a Femi: ell solia cantar per a ells, a la força,
 155 i començà, amb l'instrument, a cantar una peça molt bella.
 I mentrestant Telèmac va dir-li a Atena d'ulls grisos,
 aproximant el seu cap perquè no l'escoltaren els altres:
 «Hoste i amic, no t'indignaries si et dic una cosa?
 És tot açò el que els agrada a aquests homes, el cant i la lira:
 160 fàcil, ja que ells es mengen debades la hisenda d'un altre,
 mentre els seus ossos ja blancs fa temps que es desfan amb la pluja,
 jauen per terra, o van rodolant per la mar amb les ones.
 Ara mateix, si el veieren tornar a la terra itaquesa,
 tots pregarien per ser molt més ràpids de peus, no per tindre
 165 molta riquesa més d'or o d'esplèndides teles i robes.
 Ell, tanmateix, ha sigut abatut pel destí, i a nosaltres
 no ens queda ja l'esperança que algú vinga a dir-nos encara
 que tornarà: un dia es va perdre en la seua tornada.
 Ara, però, m'has de dir una cosa i amb tota franquesa:
 170 qui ets i d'on?, on es troben la teua ciutat i els teus pares?,
 i en quina mena de nau has vingut, i com et portaren
 els mariners fins a Ítaca?, i qui afirmaven que eren?:
 no has pogut arribar caminant fins ací, segons pense!
 Conta'm també, sense dir cap mentida, que jo vull saber-ho,
 175 si és la primera vegada que véns o si abans, per mon pare,
 eres ja un hoste, que ací sol venir molta gent de visita:
 ell també era un gran viatger i rodava entre els homes».
 Va contestar-li llavors la deessa d'ulls grisos, Atena:
 «T'explicaré tot això que em preguntes, i amb tota franquesa:
 180 jo tinc l'honor de ser Mentès, el fill d'Anquíal el savi,
 i de regnar sobre els tafis, que remen com ells saben fer-ho.
 És així, doncs, com jo vaig, amb la nau i els companys, a la vela
 sobre la mar de color com el vi, cap a gents d'altres llengües:
 a Tèmesi, en cerca de coure, portant ferro fosc com a càrrega.
 185 He fondejat el vaixell prop d'uns camps, apartat de la vila,
 dins la badia de Rítire, a la vora dels boscos del Nèion.
 Tu i jo podem tindre el goig de ser hostes, amics de família,

des d'un principi: si vols, vés allà i pregunta a Laertes,⁶
 el vell guerrer, que m'han dit que no baixa ja mai a la vila,
 190 i que, apartat als seus camps, hi porta una vida penosa,
 amb la criada anciana, la qual li serveix la beguda
 i l'aliment quan assalta els seus membres la dura fatiga,
 arrossegant-se pujant i baixant pels bancals de la vinya.
 Ara, en tot cas, he vingut perquè deien que el pare es trobava
 195 ja al seu país, però els déus li bloquegen potser el viatge.
 Perquè Ulisses el gran encara no ha mort, en cap terra:
 viu, i qui sap si en un lloc de la mar tan extensa, en alguna
 illa envoltada per l'aigua, el tenen captiu uns salvatges
 durs i cruels, que no deixen que torne per molt que ho desitge.
 200 I ara et faré un vaticini, en la forma que els déus me l'inspiren,
 els immortals, i tal com espere que haurà de complir-se,
 tot i no ser ni un expert en el vol dels ocells ni un profeta:
 ell no estarà molt de temps allunyat de la terra estimada,
 ni que el tingueren lligat presoner amb cadenes de ferro.
 205 Ja trobarà com tornar, que ell sol tindre moltíssims recursos.
 Ara, però, m'has de dir una cosa, i amb tota franquesa:
 si realment, ja tan gran, tu ets de debò fill d'Ulisses.
 És fascinant, pels teus ulls tan bonics, i pel cap, com t'hi assembles:
 tantes vegades que ens vàrem trobar ell i jo, quan encara
 210 ell no s'havia embarcat cap a Troia, on abans tots els altres
 nobles aqueus se n'havien anat amb les naus ben corbades!
 Des de llavors, que no m'he tornat a trobar amb Ulisses».
 Li respongué aleshores Telèmac, amb molt de senderi:
 «T'ho explicaré, foraster estimat, sense dir cap mentida:
 215 diu i assegura ma mare que sóc fill d'Ulisses, encara
 que és insegur: ningú no coneix realment el seu pare.
 Ah, tant de bo que jo fóra el fill d'algun home amb ventura,
 que la vellesa li arriba gaudint de les seues riqueses.

6. Laertes, el pare d'Ulisses, frustrat en la seua paternitat per l'absència del fill i hereu, de la mateixa manera que Telèmac apareix incert i frustrat en la seua condició de fill. Fins que la tornada d'Ulisses, fill i pare, restablirà l'ordre interromput.

Ella m'ha dit que, del més dissortat entre els homes que moren,
 220 jo sóc el fill i que ell m'engendrà, si és això el que preguntes».

Va contestar-li llavors la deessa d'ulls grisos, Atena:
 «Ah, veig que els déus no han deixat sense glòria el vostre llinatge
 per al futur, si un jove com tu és el fill de Penèlope!
 Ara, però, m'has de dir una cosa, i amb tota franquesa:
 225 què fan ací tots aquests, reunits a sopar?, no t'importa?,
 és una festa, una boda?: a escot és segur que no mengen.
 Sembla que són arrogants en excés i orgullosos
 els que ara sopen ací a casa teua: vergonya tindria
 qualsevol home de seny que es trobara amb tanta insolència!».

230 Li respongué aleshores Telèmac, amb molt de senderi:
 «Hoste i amic, ja que vols que conteste a això que em preguntes,
 és una casa, aquesta, que abans degué ser casa noble,
 pròspera i rica, en el temps que vivia al país aquell home.
 Un altre és ara el designi dels déus, que cavillen desgràcies,
 235 ja que ells han fet que aquell siga el més ignorat entre els homes.
 Jo, si mon pare hagués mort, no tindria un dolor comparable:
 perquè, caigut amb els seus, abatut en la terra de Troia,
 mort entre braços amics, i després de resoldre la guerra,
 bé que li haurien alçat una tomba els aqueus, tots alhora,
 240 i, per al fill, hauria adquirit una glòria perenne.
 Ara, però, les tempestes se l'han emportat, sense glòria,
 desconegut, ignorat, mentre a mi m'ha deixat planys i penes.
 Però no són tan sols els gemecs i el dolor que em provoca,
 sinó que ara m'envien els déus moltes altres desgràcies.

245 Tots els nobles més alts, els que tenen poder a les illes,
 com a Dulíquion, a Same, i també a Zacint la boscosa,
 tots els senyors que governen a Ítaca, plena de roques,
 tots fan la cort a ma mare, i ací ens consumeixen la casa.
 Ella, ni els nega les noces odioses, ni pot consentir-hi;
 250 ells, mentrestant, van gastant i menjant, devorant-me la hisenda,
 i acabaran finalment destrossant-me i desfent-me molt prompte».

Pal·las Atena, llavors, exclamà, afligida i ofesa:
 «Ai, Ulisses l'absent, quanta falta que et fa: ell posaria

les seues mans sobre aquests pretendents que no tenen vergonya!

- 255 Ai, si arribara de sobte a la porta exterior de la casa,
i s'hi plantara portant el seu casc, i l'escut i dos llances:
tal com ell era quan jo, per primera vegada, el vaig veure
que alegrement bevia al nostre palau, de tornada
d'Èfira, on va visitar el casal del Mermèrida Ilos!⁷
- 260 (Ell, Ulisses, hi havia acudit amb la seua nau ràpida,
perquè hi volia buscar un verí homicida, i untar-ne
fletxes de punta de bronze. I no li'n volgué donar Ilos
pel gran temor que sentia pels déus, els que viuen per sempre.
Li'n va donar el meu pare, el qual l'estimava moltíssim.)
- 265 Tant de bo que vinguera entre aquests pretendents un Ulisses
tal com aquell: ben curta tindrien la vida, i amargues
noces! És dels genolls dels grans déus, d'on depenen les coses:
si tornarà i podrà castigar-los, o no, dins la seua
casa mateixa. I a tu, mentrestant, et demane que penses
- 270 en tots aquests pretendents, i en com els pots traure de casa.
Ara escolta'm, per tant, i fes cas de les meues paraules:
crida demà tots els caps dels aqueus a consell, a la plaça,
parla'ls, i digues que siguen els déus els teus testimonis.
Als pretendents, els hauràs d'exigir que se'n vagen de casa;
- 275 quant a ta mare, si el cor finalment li demana casar-se,
ha de tornar al casal del seu pare, senyor i gran príncep:
ells, que preparen la boda i disposen el dot de les noces,
ben abundant, com hauria de rebre una filla estimada.
Per a tu mateix, si m'escoltes, et done un consell, i segueix-lo:
- 280 arma un vaixell de vint remes, el millor dels que trobes,
vés-te'n i busca notícies del pare, d'absència tan llarga.
Qui sap si algun dels mortals te n'informa, o bé si senties
veus que vénen de Zeus i que escampen rumors entre els homes.
Per començar, vés a Pilos i allí interroga el gran Nèstor;
- 285 i des d'allà vés al ros Menelau, a sa casa d'Esparta:

7. Aquest nom, com tants altres que no comentarem, només apareix en els textos homèrics.

és el darrer que ha tornat dels aqueus que vesteixen de bronze.
 I si de cas et digueren que el teu pare és viu, que ja torna,
 tu, aguanta aleshores un any, fins i tot suportant la ruïna.
 Si, pel contrari t'informen que és mort, que ha perdut ja la vida,
 290 torna a la terra paterna estimada: quan vingues,
 li erigiràs un túmul, després li dediques grans honres
 fúnebres, com correspon, i dóna un marit a ta mare.
 I quan tindràs acabades i fetes totes aquestes
 coses, cavilla llavors en el teu interior la manera
 295 d'aconseguir fer morir tots aquests pretendents, dins de casa,
 bé obertament, o en secret i amb engany; perquè ja no deuries
 continuar com un nen menudet: s'ha acabat la infantesa!
 És que no saps quina fama guanyà el noble Orestes
 pertot arreu i entre tots, per matar l'assassí de son pare,
 300 el traïdor Egist, que matà el seu pare insigne?
 Tu també, amic, ja que et veig de molt bona figura i alçada,
 sigues valent: parlaran bé de tu els que vinguen darrere.
 Ara jo hauré de tornar-me'n de nou cap al meu vaixell ràpid,
 amb els companys, que deuen estar impacients esperant-me.
 305 Tu, ocupa't d'això que t'he dit, i no ho deixes de banda».
 Li respongué aleshores Telèmac, amb molt de senderi:
 «Hoste, és ben clar que m'has dit tot això de manera amistosa,
 tal com faria un pare amb el fill, i no pense oblidar-me'n.
 Queda't, doncs, una mica, a pesar que t'urgeix el viatge:
 310 pren un bon bany, reconforta primer el teu cor, i quan tornes
 cap a la nau, més content, t'enduràs un regal honorable,
 bell i de preu, que serà per a tu un record i penyora
 meua, com han de donar-ne els hostes amics als seus hostes».⁸
 Li va respondre llavors la deessa d'ulls grisos, Atena:
 315 «No m'entretengues més ara, que ja estic inquiet pel viatge.
 Siga quin siga el regal que el teu cor desitjava donar-me,

8. Queda definit des del començament el tema i principi de l'hospitalitat, sense el qual la narració quedaria buida de gran part del seu sentit: acollir honorablement els hostes és una virtut fonamental, però abusar desvergonyidament de l'acollida, tal com fan els pretendents, és un crim reprovable que ha de ser castigat.

guarda'l pel dia que torne i que puga emportar-me'l a casa:
tria'l bellíssim i digne de rebre'n un altre en resposta».

Va dir això la d'ulls grisos, Atena, i partí de seguida,
320 com un ocell: s'envolà i es va perdre de vista. I dins l'ànim
va inspirar-li coratge i valor, i memòria del pare
més viva encara que abans. I llavors hi pensà i va comprendre,
ple de sorpresa: es tractava d'alguna persona divina.
I se'n tornà, com un déu, amb els festejadors, i va seure.

325 Mentre cantava entre ells el cantor tan famós, escoltaven
silenciosos: narrava el retorn dels aqueus des de Troia,
trista tornada, com Pallas Atena imposà que seria.
Des de la cambra de dalt, la molt assenyada Penèlope,
filla d'Icari, escoltà molt atenta la música màgica.

330 Ben aviat va baixar per les altes escales de casa,
acompanyada per dues cambreres que anaven amb ella.
Quan arribà prop dels seus pretendents, la divina entre dones,
es va quedar contra un dels pilars de les bigues del sostre,
i sostenia un vel resplendent per davant de les galtes.

335 Una a cada costat, hi havia, fidels, les cambreres.
Va dirigir-se després al cantant inspirat, entre llàgrimes:
«Femi, coneixes moltíssimes gestes dels déus i dels homes,
fetes que quan els cantors les celebren són més agradables.
Canta'ls-en una d'aquestes, no t'alces; i que ells, en silenci,

340 vagen bevent. Per favor, deixa ja de cantar les tristeses:
tinc un cor trist dins del pit, i sempre em destrossa sentir-ho,
des que em va caure damunt aquest gran dolor que no cessa.
Sempre enyorant la persona, i sempre el record del meu home,
amb una fama tan ampla que passa per l'Hèllada i Argos».

345 Li respongué aleshores Telèmac, amb molt de senderi:
«Mare, per què has de retraure-li al nostre cantor predilecte
que ell ens distraiga al seu gust i a la seua manera? No tenen
culpa els cantors, sinó Zeus: i és ell el culpable, que dóna
a cada home que menja el seu pa el destí que li sembla.

- 350 No el blasmes, doncs, perquè canta la sort miserable dels dànaus,⁹
 pensa que els homes acullen millor la cançó quan resulta
 una matèria de gran novetat per a aquells que l'escolten.
 Fes un esforç d'esperit i de cor per sentir el que canta:
 no va ser l'únic, Ulisses, que a Troia va perdre
- 355 l'hora i el temps del retorn; que també s'hi van perdre molts altres.
 Més val que tornes a dins i t'ocupes dels teus treballs propis,
 la filadora, el teler, i que manes també a les criades
 que es preocupen de fer les faenes. Parlar els pertoca
 només als homes, i a mi sobretot, el que mana en la casa».
- 360 Ella tornà, esbalaïda, de nou cap a dins, a la cambra,
 i es va posar dins del cor les paraules del fill, tan serioses.
 Ja al pis de dalt, on havia pujat amb les seues cambreres,
 va començar a plorar per Ulisses, l'espòs, fins que Atena,
 dea d'ulls grisos, cobrí les parpelles amb una son dolça.
- 365 Els pretendents omplien de veus la sala en penombra:
 tots sospiraven per jaure en el llit amb la dona.
 Fins que Telèmac prengué la paraula, parlant amb senderi:
 «Festejadors de ma mare, orgullosos i sense mesura,
 ara acabem de sopar, divertim-nos, no alceu la cridòria:
- 370 és molt millor escoltar ben atents un cantor com el nostre,
 Femi, que té una veu que, quan canta, pareix veu divina.
 És més: en fer-se de dia haureu d'acudir tots a seure
 a l'assemblea, i allí, sense embuts, us diré una cosa:
 que heu de sortir de ma casa. Aneu a buscar-vos uns altres
- 375 àpats i festes, mengeu d'allò vostre per torns i per cases.
 I si penseu, tanmateix, que resulta més còmode i fàcil
 continuar destruint, i de franc, la hisenda d'un home,
 feu-ho. Jo invocaré tots els déus, els qui viuen per sempre:
 Zeus algun dia, potser, m'haurà d'atorgar la revenja.
- 380 Tots morireu dins de casa aleshores, i sense que us vengen».
 Va dir això, i ells es clavaven les dents en els llavis,
 impressionats per l'audàcia amb la qual els parlava Telèmac.

9. Els gentilicis «dànaus», «aqueus» i «argius» són pràcticament intercanviables.

I li va dir aleshores el fill d'Eupites, Antínous:
 «Sembla, Telèmac, que ara t'ensenyen els déus, ells mateixos,
 385 a actuar com un gran orador, i a parlar amb audàcia.
 Doncs, que el Cronida, a Ítaca enmig de la mar, mai no et faça
 rei, com seria el teu dret per llinatge i herència paterna!».

Li respongué aleshores Telèmac, amb molt de senderi:
 «Tu, Antínous, enfada't si vols per això que he de dir-te:
 390 acceptaria de gust aquest càrrec, si Zeus me'l donava.
 Creus que no hi ha res pitjor que li puga passar a algun home?
 No és mala cosa ser rei: ben prompte la hisenda i la casa
 creix i es fa rica, i rep ell mateix més honors que cap altre.
 Ítaca, enmig de la mar, tanmateix, ja té ara molts altres
 395 prínceps aqueus que podrien ser reis, més vells o més joves:
 ara que el noble Ulisses és mort, que hi regne algú altre.
 I quant a mi, jo seré únicament el senyor de ma casa,
 i dels esclaus que Ulisses guanyà com a presa de guerra».

Pòlib, el fill d'Eurímac, va dir en resposta aleshores:
 400 «És dels genolls dels grans déus d'on depenen les coses, Telèmac,
 o quin aqueu regnarà sobre Ítaca, enmig de les aigües.
 Tu conserva els teus béns, i sigues senyor de ta casa:
 i que no vinga ningú, mentre Ítaca siga habitada,
 que per la força te'n prive i potser t'arrabasse la hisenda.
 405 Ara, però, estimadíssim, et vull preguntar pel teu hoste:
 d'on diu que ve aquest home, i quin és el país d'on declara
 ser?, i d'on ve el seu llinatge, on es troben les terres paternes?
 Porta alguna notícia, potser, del retorn del teu pare,
 o ha arribat fins ací viatjant pels seus propis negocis?

410 Com se n'ha anat tan de sobte, i no ha preferit esperar-se,
 fer-se conèixer? No sembla, però, un plebeu per l'aspecte».

Li respongué aleshores Telèmac, amb molt de senderi:
 «Crec que el retorn de mon pare es va perdre per sempre, Eurímac.
 No me'n creuria, per tant, cap notícia si mai n'arribava;
 415 ni m'interessa ja cap predicció, quan ma mare convoca
 al palau nostre algun endeví per a fer-li preguntes.
 El foraster és un hoste meu de família, de Tafos:

Mentes, que diu que s'honora de ser fill d'Anquíal el savi,
i de regnar sobre els tafis, que remen com cap altre poble».

420 Va dir això Telèmac, sabent que era alguna deessa.

Ells van tornar a la dansa i al cant, a la música amable,
per divertir-se, esperant que arribara la fosca del vespre.
Mentre passaven el temps divertint-se vingué la nit negra,
i cadascú se'n va anar a gitar-se a dormir a sa casa,

425 mentre Telèmac pujà al pis de dalt, on tenia la cambra,
sobre un pati bellíssim, oberta i amb molt bona vista,
i se n'anava a dormir cavil·lant i pensant moltes coses.

L'acompanyava, portant unes torxes enceses, la bona
dida Euriclea fidel, que era filla d'Ops Pisenòrida

430 i que Laertes havia comprat amb els propis recursos,
molt joveneta encara, pagant per valor de vint vaques;
sempre l'havia honorada, a casa, igual que a l'esposa
bona i lleial, però no jeia amb ella, evitant gelosies.

Ella, doncs, duia les torxes enceses. Fou ella mateixa
qui se'l crià de menut, i el volia com cap altra esclava.

435 Va obrir la porta, va entrar a la cambra, molt ben construïda,
va seure al llit, es llevà una túnica suau que vestia
i la llançà a les mans de l'hàbil i experta anciana;
ella la va doblegar, l'allisà i disposà amb molta cura,
440 i va penjar-la en un clau a la vora del llit fet amb cordes.
Va eixir llavors, va tancar amb l'anella de plata la porta,
i corregué el forrellat des de fora estirant la corretja.

Tota la nit, a la cambra, cobert amb la pell d'una ovella,
ell la passà projectant el viatge inspirat per Atena.